

تاثیر مواد و وسایل کمک آموزشی بر یادگیری دانش آموزان

علیرضا عظیم زاده^۱

۱- کارشناسی پیوسته آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، ایران.

Alireza.azimzadeh@gmail.com

چکیده

محققان روانشناسی محیط، با مطالعه الگوهای رفتاری کودکان در محیط های آموزشی به مواردی مؤثر، از قبیل اندازه مدرسه، نورپردازی و... که نقش عمده های در افزایش یادگیری دارند، برخورد کرده اند که در جریان مقاله، به بررسی دقیق تر آنها پرداخته خواهد شد. جهت آگاهی بیشتر از وضعیت عمومی مدارس کشور به مقایسه نمونه های از آنها و مدارس مطلوب ساخته شده، خواهیم پرداخت که برای اخذ اطلاعات از مطالعات و از مقاله های منتشر شده درباره دیدگاه نوین طراحی محیط های آموزشی بالاخص مقطع ابتدایی که از اهمیت ویژه های در آموزش برخوردارند، استفاده شده است. آموزش و به تبع آن محیط های آموزشی بیشترین اثر و نقش را بر ذهنیت و تمدن سازی جوامع به عهده دارند. لازمه اصلاح کالبد آموزش و پرورش، ایجاد فضاهای مرتبط با فعالیت دانش آموزان است؛ فضاهایی که دارای شرایط مناسب و مطلوب برای رشد فیزیکی ذهنی، عاطفی و اجتماعی کودکان می باشد که تحقق این امر از طریق طراحی جزئیات فضاها با توجه به الگوهای رفتاری کودکان امکانپذیر میگردد.

کلید واژه: تاثیر؛ وسایل کمک آموزشی؛ محیط؛ مدارس؛ یادگیری.

مقدمه

محیط همواره از مهم ترین عواملی بوده که در یادگیری و آموزش نقش بسزایی دارد؛ ویگوتسکی یکی از معروف ترین نظریه پردازان رشد شناختی معتقد است: «کنش متقابل میان یادگیرنده و محیط اجتماعی او اهمیت بسزایی دارد.» او بر این باور بود که رشد ذهنی کودکان، عموماً به مردمی که در دنیای اطراف آنها زندگی می کنند، وابسته است و افراد بسیاری اندیشه ها، نگرشها و ارزشهای خود را در تعامل و رابطه متقابل با دیگران ارتقا می دهند. در واقع میزان یادگیری و آموزش یافتن فرد به محیط اطراف او وابسته است. بنابراین، چنین به نظر می رسد که اگر مطالب درسی در یک محیط فرهنگی و اجتماعی آموزش داده شود، رشد ذهنی یادگیرندگان قطعی خواهد بود. در این مقاله که به شیوه مروری گردآوری شده است سعی بر آن داریم تا ضمن آشنایی با مفهوم یادگیری و تعریف محیط، دریابیم چگونه این دو میتوانند به هم مرتبط شوند و چگونه میتوان با ساختن محیطی بهتره و سالم تر، میزان یادگیری را افزایش دهیم . محیط ممکن است عاطفی باشد. رابطه معلم و شاگرد، رابطه شاگردان با هم، رابطه والدین با هم و نگرش والدین و مربیان در زمینه تربیت کودکان، همگی می تواند در میزان یادگیری شاگردان مؤثر باشد. لذا همه این موارد در امر تعلیم و تربیت باید مورد توجه و بررسی قرار گیرند. فضا و محیطی که در آن به امر آموزش و یادگیری پرداخته می شود تاثیر بسیار مهمی در امر یادگیری دارد، لذا باید دقت کافی در طراحی و ساخت این فضاها مورد توجه معماران و برنامه ریزان کشوری قرار گیرد و طراحی اینگونه فضاها به نحو احسن انجام شود. انسان در زمینه یادگیری محصول محیط پیرامونش می باشد. البته این یادگیری مبتنی بر دریافت، تحلیل و تفسیر عوامل محیطی، توسط عوامل درونی (قابلیت های شناختی) اوست. ولی محیط، نقش بسیار تعیین کننده ای در امر یادگیری دارد. حتی زمانی که فراگیر در حال ثبت داده های ذهنی خود که مولود تفکر او هستند قرار دارد، این تفکر و نتایج آن، رنگ محیط را به خود خواهد گرفت.

اهمیت و ضرورت

یادگیری امری منحصر به فضا و یا افراد خاص نیست و در اصل، جزئی مهم از هر فعالیت روزمره می باشد و منحصر به کلاس درس مدارس نمی باشد. چه بسا مناسب ترین فرصت حتی برای کودکان، خود جامعه باشد، همان طور که بهترین موقعیت برای یک طفل جهت یادگیری زبان، خانه است. در واقع زبان مادری همان زبانی است که یک کودک در سال های اولیه زندگی خود از محیط می آموزد. جالب تر آن است که نتیجه یادگیری این زبان به صورت محیطی بسیار موفقیت آمیزتر از یادگیری زبان هایی است که آن کودک در سال های بعدی، به طور رسمی آموزش می بیند. بنابراین یادگیری بخش مهمی از زندگی هر فرد را شامل می شود و حتی هنگامی رخ میدهد که به فکر انسان خطور نمی کند که در حال یادگیری است (مانند زمان قدم زدن در پارک). بسیاری از آن چه که یک فرد یاد گرفته است، قبل از این که به سن مدرسه رفتن برسد و در خارج از ساعات مدرسه و بعد از این که مدرسه را به پایان رسانده است رخ داده اند. چرا که تفکر از طرف این شخص در موقعیت اتفاق می افتد و شناخت حاصل در یادگیری، ناشی از تعامل یادگیرنده و موقعیت اوست.

پیشینه تحقیق

پیشینه خارجی :

وب (۲۰۱۸) در تحقیقی، تأثیر محیط فیزیکی مدرسه را در مقایسه با تسهیلات سنتی و جدید، بر روی رفتار و عملکرد تحصیلی دانش آموزان مورد بررسی قرار داد. وی تئوری لوین (۲۰۱۷) مبنی بر «محیط آموزشی جزء اساسی آموزش است» و نظریه پروهاسکی (۲۰۱۹) مبنی بر «مؤثر بودن محیط بر رفتار و عملکرد دانش آموزان» را مورد تأیید قرار داده است. همچنین وات کینز (۲۰۱۳) در تحقیقی اثر محیط مطلوب و معمولی آموزش را بر ۳۲۳ دانش آموز دبیرستانی، در کلاسهای علوم مورد بررسی قرار داد. نتایج به دست آمده نشان داد که محیط مطلوب، عمق یادگیری را افزایش می بخشد. در ارتباط با چگونگی ویژگیهای سطوح و ابعاد ظاهری کلاس، به طور کلی می توان گفت که دیوارهای کلاس باید خشک، بدون درز، صاف و حداقل تا ارتفاع ۱/۵ متر قابل شستشو بوده و بهتر است از سنگ باشد. دیوار کلاسها باید ساده باشد تا گرد و غبار روی آن جمع نشود. کف کلاسها باید قابل شستشو، مسطح و بدون درز بوده، لغزنده و مرطوب نباشد. این نکات در مورد سقف نیز باید رعایت شود. رنگ نیز باید مورد توجه قرار گیرد و در رنگ آمیزی کلاس

باید از رنگهای آرامش بخش استفاده کرد. رنگهای آبی باز یا سبز روشن برای دیوارها و رنگ سفید برای سقف مطلوب است. رنگ دیوارها بهتر است قابل شستشو باشد. بنابراین، سطوح دیوار و سقف کلاس باید دارای رنگهای روشن و کف کلاس بهتر است به رنگ تیره باشد.

پیشینه داخلی :

عنوان گزارشی از یافته‌های یک پژوهش گسترده، درصدد است رابطه متغیرهای فیزیکی کلاس درس را با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مورد بررسی قرار دهد. یافته‌های مربوط به عوامل انسانی کلاس در مقاله جداگانه‌ای گزارش شده است. امروزه نظام آموزشی به عنوان یک ابزار مهم و اساسی در رشد و توسعه همه جانبه کشورها شناخته می‌شود، بنابراین، رشد، تحول، اصلاح و بهبود کمی و کیفی آن، از جمله مباحث بسیار مهم هر کشوری است دوره ابتدایی از جمله مهم ترین دوره های نظام آموزشی است زیرا زمینه شکل گیری شخصیت و رشد همه جانبه افراد در آن فراهم گردیده و مناسبترین فرصت برای تحصیل و یادگیری و رشد استعدادهای کودک است اگر کودکان در این سن، مهارتهای لازم را نیاموزند، فرصت جبران آن در مراحل بعدی رشد بسیار مشکل خواهد بود (بحرینی بروجنی، ۱۳۹۳).

آموزش و پرورش، زیر بنای توسعه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی هر جامعه است. بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت و ترقی جوامع پیشرفته نشان می‌دهد که همه این کشورها، آموزش و پرورش توانمند و کارآمدی داشته اند. همچنین در هر نظام آموزشی، عوامل بسیاری با یکدیگر عمل می‌کنند تا یادگیری و پیشرفت تحصیلی برای دانش‌آموزان حاصل گردد. هر قسمت از این نظام باید به گونه‌ای آماده شود که دسترسی به بازده مطلوب و اهداف مورد نظر میسر شود، زیرا اگر جزئی از نظام از کار باز ایستد، کارآیی اجزای دیگر نظام کاهش یافته و صدمه خواهد دید. با در نظر گرفتن و تجزیه و تحلیل درون داده‌هایی از قبیل متغیرهای فیزیکی، می‌توان با آگاهی بیشتری اقدام به برنامه‌ریزی نمود. البته علاوه بر عوامل فیزیکی، متغیرهای زیاد دیگری نیز وجود دارند که فرآیند یادگیری و پیشرفت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهند که با انجام پژوهش می‌توان میزان تأثیر آنها را تشخیص داد. وقتی که نظامهای آموزشی اطلاعات لازم را در چنین زمینه‌های اساسی در اختیار نداشته باشند، نمی‌توان عملکرد صحیح را در عرصه‌های مختلف آموزشی و پرورشی انتظار داشت. در تحقیقی، اثر نور کلاس را بر هورمونهای استرس، عملکرد کلاس، رشد بدن و سلامتی ۸۸ دانش‌آموز هشت تا نه ساله، به مدت یک سال مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که هورمون های استرس در تابستان افزایش می‌یابد و کمبود نور طبیعی و مصنوعی، سبب تأخیر قابل توجهی در افزایش هورمون های استرس می‌شود. می‌توان

گفت، یادگیری، نتیجه شناخت کلی نگر انسان از محیط و اطراف خود است و از لحاظ روان شناسی شناخت، تعاملی است خلاق و فعال که بدون وقفه بین فرد (یا همان عوامل درونی) و محیط او در جریان است.

تعاریف مفهومی :

یادگیری

هیچ تردیدی نیست که تقریباً همه رفتارهای پ یچیده انسانی از راه یادگیری حاصل می شود. اگر ما بخواهیم رفتار فرد را توجیه، پیش بینی یا کنترل کنیم، باید بدانیم که وی چگونه آن رفتار را یاد گرفته است. وقتی ما کاری را که قبلاً نمی توانستیم انجام دهیم، اکنون قادر به انجام آن هستیم، می توانیم بگوییم انجام آن را یاد گرفته ایم، به شرط آنکه این توانایی، حاصل رشد، تاثیر داروها، بیماری، خستگی و نظایر آنها نباشد. (محمد، ۱۳۸۵) بنابراین، در یادگیری بر توانایی حاصل شده از «تجربه» تاکید می شود. در عین حال، این توانایی ایجاد شده بر اثر تجربه باید ثابت و دوام مطلوبی نیز داشته باشد تا بتوان آن را یادگیری نامید. بر این اساس اغلب صاحب نظران حوزه یادگیری تعریف زیر را برای یادگیری پذیرفته اند: «یادگیری عبارت است از ایجاد تغییرات نسبتاً پایدار در رفتار بالقوه موجود زنده که بر اثر تجربه حاصل شده باشد.» (کریمی، ۱۳۸۹).

مهارت اجتماعی در جریان بازی با دانش آموز این فرصت را دارند که به شناخت بهتری نسبت به فرزند خود و استعدادهایش برسند. دانش آموز ممکن است در بازی نقش فردی در شغل های مختلف را ایفا کند و به کمک ذهن خلاقش آن نقش را پرورش دهد. دانش آموز خلاق ذهن پرسشگری دارد و مهارت اجتماعی باید با صبر و حوصله پاسخگوی سوالات دانش آموز هر چند که عجیب و خارق عادت باشد باشند و خود نیز به طرح سوال بپردازند و از او بخواهند که پاسخ دهد. محیط خانواده برای پرورش یک دانش آموز خلاق باید بر پایه ارزش های اخلاقی استوار باشد نه اینکه قوانینی سخت گیرانه و در چارچوب برای دانش آموز تعریف شده باشد زیرا این کار از شکوفایی ذهن خلاق دانش آموز جلوگیری خواهد کرد. شخصیت دانش آموز بعنوان عضو مهمی از خانواده باید مورد توجه قرار گیرد. تحقیر، مقایسه و سرکوب قطعاً به بروز خلاقیت در دانش آموز ختم نخواهد شد. سعی کنید تا هر حرکت خلاقانه دانش آموز را مورد تشویق قرار دهید اما از تفسیر بیش از اندازه آن خودداری کنید. [۳]

ساختمان سلامت عقلانی کودک، از طریق الفاظ و عبارات و داستانها و از طریق مشاهدات مانند کتاب و مجلات و نیز از طریق رادیو و تلویزیون (داستانها و نمایشنامه ها) نهاده میشود و همگی آنها سازنده ی رشد عقلانی کودک است.

همان گونه که اشاره شد، دین نه تنها رابطه انسان با خداوند، خود و جهان را تحت الشعاع قرار میدهد، بلکه به عنوان یک نهاد اجتماعی بر روابط انسان با دیگران را نیز به شدت تأثیر میگذارد. در واقع، کنش اجتماعی دین تأثیر بر روابط انسانی، تمدن و فرهنگ بشری است و حاکمیت دین به منزله حاکمیت مجموعه‌های از قوانین بر جامعه انسانی بوده که حافظ و نگهدارنده اخلاق فاضله، آرامش و نیک بختی انسان است. تعلیم و تربیت با شناخت و کشف استعدادها، علایق و نیازهای فرد و پرورش آنها و حرکت در راستای رشد همه جانبه، زمینه زیست موفق و کارآمد فرد را فراهم می‌آورد. برنامه درسی در معنای گسترده خود، به همه تجارب یادگیری فراگیران چه در داخل و چه در خارج از مدرسه اشاره دارد. برنامه‌های درسی را می‌توان به عنوان اساس و خمیر مایه آموزش و پرورش تصور نمود. اگر این مقوله ساز و کار درستی نداشته باشد و برنامه ریزی و هدایتی معقولانه نشود، پیکره آموزش و پرورش اثربخشی خود را از دست خواهد داد. توجه بدین نکته ضروری است که با گسترش علم و فناوری و پیشرفت جوامع انسانی و تغییر و تحولات منتج از

آن، مسائل و نیازهای تازه‌ای به وجود می‌آید که نیاز به بررسی و پژوهش را ضروری می‌سازد. [۵]

در تعریف برنامه ریزی درسی به عنوان یک قلمرو مطالعاتی؛ نظریه پردازان، این حوزه را قلمروی می‌دانند که مانند هر قلمرو علمی دیگر ابعاد، موضوعات، وسعت مفهومی با ساختار محتوایی خاصی دارد. در این رابطه بین نظریه پردازان مختلف اتفاق نظر وجود ندارد تا جایی که گولد معتقد است که در معنای قلمرو معرفتی از برنامه درسی درباره چپستی این قلمرو یعنی موضوع آن، دامنه موضوعی و مفهومی با ساختار محتوایی آن با مشکل مواجه هستیم، صاحب نظران مختلف حوزه‌هایی چون مبانی برنامه درسی، طراحی برنامه درسی، ساخت برنامه درسی، تدوین، اجرا، مهندسی اصلاح

برنامه درسی و... را به عنوان قلمروهای معرفتی حوزه برنامه ریزی درسی برشمرده‌اند. [۱۲]

زیرا هدف آموزش و پرورش تنها انتقال معلومات و حقایق علمی نیست بلکه برآوردن نیازهای همه جانبه شاگردان است به طریقی که همه آنان بتوانند استعدادهای خود را از قوه به فعل درآورند. معلم در ارزشیابی مستمر از فرایند آموزش موظف است از یک طرف به رشد گروهی و پیشرفت همه افراد کلاس توجه کند و از طرف دیگر متوجه کمبودهای آموزشی و نقایص پیشرفت تک تک فراگیران باشد و به کشف و برطرف کردن عواملی که سبب چنین کمبودها و نقایصی شده است، بپردازد [۴].

محیط آموزشی

انسان همواره تحت تاثیر عوامل محیطی خود و عناصر تشکیل دهنده آن بوده است. این عوامل بطور پ یوسته از لحاظ روانی و فیزیکی بر واکنشها و رفتارهای وی تاثیر گذار هستند که می توان تاثیر عوامل محیطی بر یادگیری را از بررسی نمود:

تمام پروسه یادگیری در یک محیط فیزیکی با خصوصیات فیزیکی قابل درک و قابل سنجش صورت می گیرد. خواه نشستن در یک سالن کنفرانس مجهز، یا در زیر یک درخت و یا در جلوی صفحه کامپیوتر باشد، افراد با اطلاعات پ یرامونی احاطه می شوند. موضوعات مشخص داخل محیط از قبیل صندلی، لباس و یک فنجان چای توجه افراد را به خود جلب می نماید و افراد به طور پ یوسته عناصر اطراف خود مانند نور یک المپ، بوی غذا و گرمای یک آتش را حس می نمایند. بنا براین هر محیط یادگیری برای افراد مملو از اطلاعات محیطی می باشد.

تعاریف عملیاتی :

داشتن انگیزه و هدف: یادگیری، معلول انگیزه‌های متفاوتی است. یکی از این انگیزه ها، که نقش مهمی در جریان یادگیری دارد، میل و رغبت شاگرد به آموختن است. رغبت، محرکی است که نیروی فعالیت را افزایش میدهد. یکی دیگر از عوامل ایجاد انگیزه، هدف است. هدف، به فعالیت انسان جهت و نیرو میدهد. بنابراین، در مدارس هدفهای تربیتی باید انعکاسی از احتیاجات و تمایلات شاگردان باشد و به‌طور مشخص و واضح بیان شود

آمادگی یادگیرنده: فراگرفتن معلومات، عادات، مهارتها و افکار و عقاید، مستلزم این است که فرد یادگیرنده از لحاظ بدنی، عاطفی، اجتماعی و عقلانی رشد کافی داشته باشد. وقتی فرد یادگیرنده واقعا از جریان یادگیری استفاده میکند که، آمادگی الزم و کافی را داشته باشد.

تجربیات گذشته: تجربیات قبلی یادگیرنده، پایه و ادراکات او را تشکیل میدهد و به همین طریق آنچه را که شاگرد(یادگیرنده)، امروز یاد میگیرد، در رفتار آینده او مؤثر است که جان دیویی آن را "اصل ادامه" مینامد .

فعالیت یادگیرنده: یادگیری، هنگامی صورت می پذیرد که یادگیرنده، خود در آن فعالیت داشته باشد. روی این اصل، نقش اساسی بر عهده شاگرد یا یادگیرنده میباشد و یاد دهنده، نقش هدایت کننده و راهنما را باید داشته باشد.

تشویق و تنبیه: یکی از روشهای متداول در تعلیم و تربیت، استفاده از پاداش و تنبیه است. انسان طبیعتاً از پاداش لذت میبرد و از تنبیه، روی گردان است. همین گرایش، سبب ترغیب انسان به انجام کارهای خوب و خودداری از انجام کارهای ناپسند می شود.

موقعیت و محیط یادگیری: موقعیت یادگیری و محیط آن از عوامل بسیار مؤثر در یادگیری است. محیط، ممکن است فیزیکی باشد مانند نور، هوا، تجهیزات و امکانات آموزشی و ممکن است عاطفی باشد، مانند رابطه معلم و شاگرد، رابطه ی شاگردان با یکدیگر، رابطه والدین با یکدیگر و نگرش مربیان در زمینه ی تربیت شاگردان.

روش تدریس معلم: معلم، از مهمترین عوامل تشکیلهندهی محیطهای آموزشی است. اگر معلم، خود را راهنما و ایجادکنندهی شرایط مطلوب یادگیری بداند و به جای انتقال اطلاعات، روش کسب تجربه را به شاگردان بیاموزد، آنان در برخورد با مسائل فعالتر خواهند شد. با چنین روشی، شاگرد نه فقط حقایق علمی را فرامیگیرد، بلکه با روشهای علمی کسب معرفت نیز، آشنا خواهد شد

تمرین و تکرار: تأثیر تمرین و تکرار در کل فرایند یادگیری و حیطه های مختلف آن و بهویژه در حیطه روانی- حرکتی، انکارناپذیر است. اجرای تمرین در زمان غیرومترکز، اثر یادگیری بیشتری نسبت به اجرای تمرین در زمان متمرکز دارد. مثال شاگرد، موضوع مورد یادگیری را در دو تمرین بیست دقیقه ای، زودتر از یک تمرین چهل دقیقه ای یاد میگیرد. (سیف، ۱۳۸۷)

نتیجه گیری

نتایج به دست آمده از شاخص های مربوط به امکانات آموزشی (تخته سیاه، نیمکت یا صندلی، وضع نشستن دانش آموزان، وسایل کمک آموزشی) نشان می دهد که این امکانات اکثراً در حد متوسط و مطلوب ارزیابی شده و رابطه معناداری با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نداشته است، ولی بر اساس نتایج تحلیل مسیر، میزان امکانات آموزشی کلاس درس به طور غیرمستقیم بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر داشته است. علت عدم رابطه معنادار بین این دو متغیر شاید به این دلیل باشد که عوامل انسانی از قبیل نگرش معلم، روشها و الگوهای تدریس، علاقه مندی دانش آموزان به کلاس درس و معلم، و نگرش آنان نسبت به توانمندیهای خویش، می تواند شرایط دشوار حاصل از کمبود

امکانات آموزشی را جبران نماید. از طرف دیگر، می‌توان چنین ادعا نمود که وجود یا عدم وجود امکاناتی از قبیل رسانه‌های آموزشی نمی‌تواند ضرورتاً دلیل توفیق دانش‌آموزان یا شکست آنان باشد، بلکه استفاده بهینه از این امکانات مهم است. البته به طور کلی، وجود امکانات کافی می‌تواند موجب دلگرمی معلمان و دانش‌آموزان باشد؛ به گونه‌ای که از حضور در کلاس احساس آرامش و رضایت داشته باشند و نگرش آنان را نیز تحت تأثیر قرار دهد. بر عکس، فضای سنتی با نیمکت‌های ثابت و امکانات آموزشی محدود، دانش‌آموزان را به سوی تابعیت سوق می‌دهد نه خلاقیت، چرا که دانش‌آموزان قدرت تحرک و فعالیت ندارند.

وضعیت موجود سلامت روانی جامعه و عوامل موثر در ارتقاء آن، سبک زندگی حاکم و نیز سبک زندگی مطلوب، برنامه ریزی و سازماندهی منابع موجود، سازمان‌های درگیر، عوامل تأثیرگذار و نقش هر یک از آنها جهت ارائه راهکار و برنامه عملیاتی در این زمینه مهم و توجه به آنها ضروری است. با توجه به آنچه بیان شد و با نظر به بیانات مقام معظم رهبری آنچه در این بین می‌تواند به هر دو مقوله پرداخته و مطالعه نموده و به ارائه راهکار پردازد مهندسی فرهنگی فرهنگی است چرا که مسئله سلامت روان جامعه و سبک زندگی مردم هر دو ریشه‌های عمیقی در فرهنگ جامعه دارند و پایش این عوامل و دستیابی به نتایج مطلوب میسر نخواهد بود مگر به توسط مهندسی فرهنگی چرا که در این رویه می‌توان همان‌طور که رهبری نظام نیز فرمودند با رویکردی سیستمی اجزاء فرهنگ اعم از فرهنگ ملی، فرهنگ عمومی، فرهنگ تخصصی، فرهنگ سازمانی را شناسایی نموده و با مطالعه هر یک به شاخص‌های آنان و نیز منابع تأمین و بهبود و آموزش آنان پی برد. [۱۰]

افراد برخوردار از سلامت روان، نیازهای سطوح پایین را برآورده کرده‌اند و اختلال روان‌شناختی ندارند، می‌دانند کی هستند، چی هستند و به کجا می‌روند. ادراک افراد سالم از واقعیت صحیح است. آنها جهان را به صورت عینی ادراک می‌کنند، این افراد خود انگیخته سالم و طبیعی هستند، عواطف خود را صادقانه و بدون رنجش دیگران نشان می‌دهند.

تجارب عارفانه یا اوج دارند و همین تجارب موجب اعتلا و احساس قدرت و قاطعیت آنها می‌شود. [۵]

جامعه‌ای که در آن سبک زندگی افراد بر اساس مذهب و آموزه‌های دینی و تمدن آن کشور شکل گرفته باشد. و ارتقای این شاخص‌ها در هر جامعه‌ای منجر به بهبود بهره‌وری و افزایش بازدهی و دستیابی به هر موفقیتی خواهد شد. در این راستا آگاهی از وضعیت موجود سلامت روانی جامعه و عوامل موثر در ارتقاء آن، سبک زندگی حاکم و نیز

سبک زندگی مطلوب، برنامه ریزی و سازماندهی منابع موجود، سازمانه ای درگیر، عوامل تأثیر گذار و نقش هر یک از آنها جهت ارایه راهکار و برنامه عملیاتی در این زمینه مهم و توجه به آنها ضروری است. [۶]

نقش رسانه ها در ترویج سبک زندگی غربی در دنیای کنونی و تخریب و تضعیف باورها و ارزشهای اسلامی نقشی بسیار جدی است. رسانه ها به ساختمان شدن زندگی روزمره کمک می کند. زندگی روزمره مبتنی بر عادت هاست و از رسانه ها برای عادت بخشیدن به زندگی استفاده می شود. استفاده فراگیر و مستمر از رسانه به طور حتم نقش مهم و عمده ای در شکل گیری یا تقویت افکار و عقاید و نگرش های جامعه ایفا خواهد کرد. [۴]

همچنین رسانه ها از طریق ارائه هنجارهای اجتماعی، افراد را با الگوهای از روابط انسانی و اجتماعی و به طور کلی سبک زندگی آشنا می کند. به طوری که افراد با توجه به وجود پیچیدگی ها و مشکلات مختلف در زمینه مسائل اجتماعی و فرهنگی خود، می توانند نحوه روابط انسانی و اجتماعی را از رسانه ها بیاموزند و سبک زندگی خود را شکل دهند. رسانه ها با اطلاعات خود در ارزش ها، نگرش ها، آرزوها، انتخاب ها و رفتارهای ما در سبک زندگی نقش والایی بازی می کنند. لذا می توان اذعان داشت که رسانه ها به یکی از مهم ترین منابع موثر بر تعاملات اجتماعی مردم و به طور دقیق تر بر ارزش ها و در نهایت سبک زندگی تبدیل شده اند. [۱۹]

ارتقای نقش نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و خانواده در رشد و تعالی کشور، بسط و اعتالای فرهنگ عمومی و زمینه سازی برای اقتدار و مرجعیت علمی و تکوین تمدن اسلامی - ایرانی در راستای تحقق جامعه جهانی عدل مهدوی با تأکید بر تعمیق معرفت و بصیرت دینی و سیاسی، التزام به ارزش های اخلاقی، وفاداری به نظام جمهوری اسلامی ایران، اعتقاد و التزام عملی به اصل ولایت مطلقه فقیه و مردم سالاری دینی، تحکیم وحدت ملی، تقویت روحیه علمی، رعایت حقوق و مسئولیت های اجتماعی، ارتقای آداب و آئین زندگی متعالی، بهداشتی و زیست محیطی. با وجود توجهی که اندیشمندان در دوره معاصر به زیبایی شناسی نشان داده اند، پرورش این بعد در نظام آموزش و پرورش ایران مغفول مانده است؛ برای نمونه میتوان به غفلت از «هنر» که بیشترین تأثیر را در درک اشیاء و موقعیتهای برای تربیت زیبایی شناسی دارد، اشاره کرد. [۱۸]

هنرهایی مانند طراحی، کارهای دستی، عکاسی، نمایش، آواز، موسیقی، حرکات موزون و نویسندگی در این نظام جایگاه وثیقی ندارند و حتی درسهایی چون نقاشی و ادبیات نیز به صورت اصولی تدریس نمیشوند. نتایج برخی از تحقیقات نیز بر این ادعا صحت می گذارد. در این زمینه، نبود هدف مشخص برای آموزش هنر در مدارس، غفلت از اصول و مبادی

هنر گذشته‌ایران، تأکید بر مهارت و فن، فراموشی بعد محتوایی هنر، نبود فضای آموزشی مناسب و کج فهمی ها و بدفهمی های اساسی درباره ماهیت هنر به عنوان امری تفننی و سرگرم کننده و نه حوزه‌های برای گسترش تفکر، از دلایل اصلی ناکارآمدی آموزش هنر در مدارس ایران مطرح شده است. [۱۳]

موقعیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی معمولاً با سطح سواد و نوع و سبک های تربیتی سنجیده می شود مطالعات نشان می دهد شرایط بهتر اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی سبب توفیق تعلیم و تربیت و تحصیلی خواهد شد. از لحاظ فرهنگی خود پنداری فرد تاثیر زیادی بر انتظارات از زندگی آینده اش دارد تشکیل این مفهوم در دانش آموزان تحت تاثیر افراد مقتدر و معتبر در زندگی آنهاست. خانواده می تواند بعنوان نمونه بارز این افراد باشند و نگرش خانواده به فرزندان بعنوان مهمترین نهاد فرهنگی تاثیر زیادی بر جریان تحصیلی آنان دارد. [۶]

بین سطح سبک تربیتی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دیرآموز رابطه بسیار زیادی وجود دارد. به عبارتی ساده تر هرچه سطح سبک تربیتی خانواده بیشتر باشد فرزندان آنها نیز از پیشرفت تحصیلی بهتری برخوردارند چرا که با ایجاد فضای آموزشی مناسب و تهیه امکانات و ملزومات آموزشی به نوعی سرمایه گذاری بلندمدت و مطمئن تر نموده است که این امکان در خانواده های طبقات پایین تر از نظر مالی کمتر اتفاق می افتد. [۱۰]

فرزندانی باهوش و تیزهوش و دارای پیشرفت تحصیلی در خانواده های کم سبک تربیتی تر نیز دیده شده است و نمی توان منکر این قضیه شد. ولی چون این نمونه ها بسیار اندک هستند نسبت به فرزندان افرادی که سبک تربیتی خوبی دارند لذا می توان آن را عمومیت داد و آنچه که قابل تعمیم به جامعه می باشد با توجه به نتایج به دست آمده و تأیید فرضیه مورد نظر می توان ادعا کرد که سبک تربیتی خانواده در پیشرفت تحصیلی بسیار مفید و مؤثر است. آنچه به عنوان یافته و پیشنهاد می گردد، اینکه برنامه ریزان مسائل آموزشی باید در برنامه ریزی کلان جامعه مناطقی را که محرومند و از نظر مالی ضعیف ترند به نحوی تحت پوشش و آموزش رایگان و اجباری قرار دهند تا نشود عمق وسیع بین طبقات برخوردار و عدم برخوردار را با قرار دادن امکانات آموزشی مناسب و معلمین مجرب خلاء ای را که به وسیله کمی سبک تربیتی خانواده ها ایجاد شده است تحت شعاع قرار دهد. [۱۹]

در جامعه شناسی این نظریه وجود دارد که یکی از کارکردهای مهم خانواده اجتماعی کردن کودکان و نوجوانان است، دو رقیب عمده خانواده در اجتماعی کردن مدرسه و رسانه های جمعی، به خصوص تلویزیون هستند. این خود نشانه این واقعیت است که خانواده حتی در مراحل اجتماعی کردن کودکان خود نیز آزادی عمل ندارد، به سبب تلویزیون در

اکثر منازل، کودکان از سنین پایین جذب برنامه های آن می شوند، هر چند که مدت زمان تماشا ناچیز باشد. هنوز چگونگی تاثیرگذاری تلوزیون بر کودکان و نوجوانان کاملاً مشخص نیست گذشته از بعضی جنبه های مثبت مانند باز کردن افق دید، آگاهی نسبت به تماشا شناخته و نظایر آن معمولاً به یادگیری از طریق تقلید کودکان از تلوزیون اشاره می شود. [۱۴]

امروزه باورهای فشار روانی به عنوان یکی از مهم ترین و اصلی ترین عوامل در تبیین رفتارهای انسانی محسوب می شود. نقش باورهای فشار روانی در عملکرد انسان این است که سطح انگیزه، شرایط مطلوب و اعمال افراد را بیش تر بر پایه آن چه که آن ها اعتقاد دارند، قرار می دهد تا آن چه که واقعاً درست است؛ به همین خاطر چگونگی رفتار انسان می تواند به وسیله باورهایی که در مورد توانایی هایشان دارند بهتر پیش بینی بشود تا به وسیله آن چه که واقعاً قادر به انجام دادن آن هستند. بنابراین باورهای فشار روانی به ما کمک می کند که تعیین کنیم افراد با دانش و مهارت هایی که دارند چه کارهایی را می توانند انجام دهند. در بیش تر تحقیقات مشاهده شده است که باورهای فشار روانی افراد بیش از سایر متغیرهای انگیزشی نظیر خودپنداره یا عزت نفس و حتی در مواردی بیش از متغیرهایی مثل توانایی یا استعداد می تواند پیش بینی کننده پیشرفت تحصیلی باشد. در نتیجه این تأثیرات، باورهای فشار روانی و تعیین کننده ها، پیش بینی کننده های قوی سطح عملکرد ما هستند. بندورا معتقد است که باورهای فشار روانی بر میزان سعی و کوششی که فرد در یک فعالیت از خود نشان می دهد و مدتی که فرد می تواند در برابر کارها و تکالیف مشکل استقامت و پایداری نشان دهد، تأثیر می گذارد. [۲]

متغیر فشار روانی بدین جهت که تأثیر خود را از طریق کوشش و پافشاری در انجام تکلیف، استفاده از راهبردهای شناختی در مواجهه با مشکلات، انتخاب رشته و شغل و انتخاب تکالیف چالش انگیز و توانایی کسب مهارت لازم متناسب با توان و استعداد خود اعمال می کند به عنوان متغیری مؤثر بر عملکرد تحصیلی قلمداد می شود. [۴]

تجربیات انتقالی نوجوانی، کنار آمدن با درخواست ها و فشارهای جدید را دربردارند که از آگاهی فزاینده درباره مسایل جنسی تا انتخاب دانشگاه و شغل گسترش دارند. نوجوان باید شایستگی ها و ارزیابی های تازه ای را از توانایی هایی خود پرورش یافته در سال های کودکی بستگی دارد. [۵]

در مدرسه مطلوب به جای اعمال تنبیه، شرایطی ایجاد می کنند که به هدایت رفتار دانش آموز می انجامد. دانش آموز در این مدرسه، امانت است و نقش مربیان هدایت و اداره امور مدرسه مشارکتی است. انتقادپذیری مدیر و معلم ها و مهروری

آنان، ایجاد شرایط عاطفی مناسب، احترام به شخصیت دانش آموزان، تنوع در تکالیف درسی، وجود مشاوره در مدرسه و فراهم نمودن جو معنوی از مهمترین ویژگی‌های مدرسه مطلوب است. از نظر امکانات، دارای امکانات آموزشی مناسب و به روز است، محیط مدرسه، با فضای سبز، درخت، زمین ورزشی، باغ وحش، تاب، چرخ‌وفلک و... مجهز است. [۱۴]

شهید مطهری در این باره می‌فرماید: «دانش‌آموز ساعی و کوشا اگر به محیطی که در آن درس می‌خواند اعتماد نداشته‌باشد و نگران رفتاری غیرعادلانه باشد در تمام سال دله‌ره و اضطراب سراپای وجودش را می‌گیرد». [۶]

مدارس، احساس کارایی را در دانش‌آموزان خود به شیوه‌ی متفاوتی القاء می‌کنند. در مدرسی که دانش‌آموزان با پیشرفت بالا داشتند، مدیران بیش‌تر به فکر آموزش بودند تا وضع کردن خط مشی‌ها و مقررات و آموزگاران انتظارات بالایی از دانش‌آموزان پیشرفت زیاد داشتند و معیارهای بالایی را برای آن‌ها تعیین می‌کردند، در مدرسی که دانش‌آموزان پیشرفت کمی داشتند، مدیران بیش‌تر نقش مجری و برقرارکننده نظم را داشتند تا مربی، آموزگاران از دانش‌آموزان خود انتظار عملکرد تحصیلی کمتری داشتند. [۲]

بین مهارت‌های ارتباطی معلمان و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره ابتدایی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته با نتایج به دست آمده از پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده‌اند [۵]. در تبیین این یافته می‌توان گفت که معلم باید از دانش مرتبط با موضوعی که تدریس می‌کند برخوردار باشد و به مطالعه و تحقیق حرفه‌ای در خصوص دیدگاه‌های تئوریک متعددی پیرامون روش کلاس داری و تدریس بپردازد و نیز از دانش مرتبط با تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان برای برنامه‌ریزی، یافته‌های حاصل از بررسی این فرضیه که بین مهارت‌های ارتباطی معلمان روش‌های معلمی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد. بین مهارت‌های ارتباطی معلمان روش‌های معلمی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. این یافته با نتایج به دست آمده از پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده‌اند در تبیین این یافته می‌توان گفت که معلم باید از دانش کافی در زمینه برنامه‌ریزی برای تدریس و استراتژی‌های آموزشی متنوع برای انتقال مطالب و نیز روش‌های متنوع ارزشیابی رسمی و غیر رسمی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان برخوردار باشد [۱۷].

با توجه به پیچیدگی جوامع و بروز ناهنجاری‌های روانی و رفتاری در بین کودکان، لزوم پرداختن به فرایند آموزش همه‌جانبه آنان و مطرح کردن راهبردهای صحیح برای تقویت و شکوفایی این پدیده بیش از پیش احساس می‌شود. لذا اگر به نیازها و محیط‌های تکاملی کودکان در این دوران پاسخ مناسبی داده شود، آنها سالم‌تر خواهند بود و قدرت تفکر

و تعقل بیشتر و مهارت‌های عاطفی و اجتماعی بهتری خواهند داشت. امروزه یکی از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر رشد و توسعه کودکان عوامل محیطی است.

فهرست منابع :

- شریعتمداری، علی، (۱۳۶۶) "روانشناسی تربیتی"، چاپ اول، تهران، انتشارات امیرکبیر.
- تقیه، نرجس، مقاله تأثیر محیط آموزشی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، (۱۳۹۶).
- کدیور، پروین، (۱۳۹۴) روان شناسی یادگیری از نظریه تا عمل، تهران، انتشارات سمت.
- رئیزی، م. (۱۳۸۵) مقاله تبیین رنگ های متناسب با ریزفضاهای مسکونی بر پایه آموزه های اسلامی، مجله علمی- پژوهشی نقش جهان، .
- عظیمی، بتول، (۱۳۹۲) کنفرانس عمران، معماری و شهرسازی کشورهای جهان اسلام ایران - تبریز (پایتخت گردشگری کشورهای اسلامی، ۲۰۱۸) طراحی محیط آموزشی بر اساس آیات و روایات اسلامی.
- رهبری منش، کمال و رحمتی زاده، علی، بررسی عوامل مؤثر کالبدی در محیط های آموزشی جهت بهبود فرایند یادگیری کودکان، همایش منطقه ای تازه های معماری، آموزشکده سما شوشتر.
- سمیع آذر، علیرضا، پویایی و خلاقیت در ساماندهی فضاهای آموزشی، مدرسه نو، تابستان ۱۳۷۶.
- شاطریان، رضا، ۱۳۸۷ طراحی و معماری فضاهای آموزشی، تهران: انتشارات سیمای دانش.
- شجاعی، سید علیرضا، ۱۳۸۸ فضاهای آموزشی؛ قواعد و معیارها، تهران: انتشارات سیمای دانش.
- عابدی، احمد، لیاقت دار، محمد جواد اسماعیلی، مریم؛ قضاوی، منصوره، تحلیل محتوای کتاب های تعلیمات اجتماعی دوره ابتدائی ایران به لحاظ توجه به معضلات زیست محیطی. مجله اندیشه های نوین تربیتی دوره ۶ شماره ۴، صص ۱۲۳-۱۳۸۹، ۱۵۲.
- فتحی واجارگاه، کورش، اصول برنامه ریزی درسی، تهران: انتشارات ایران زمین، ۱۳۸۴
- فلتاش، عباس صالحی، مسلم؛ میرزایی، حسن. تحلیل محتوای برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ایران از منظر توجه به ویژگی های شهروند جهانی، مجله پژوهش در برنامه ریزی درسی، شماره ۳۵، صص ۱۱۷-۱۳۱، ۱۳۹۱

مشایخ، فریده؛ فرایند برنامه ریزی آموزشی، تهران: انتشارات مدرسه، ۱۳۷۵.

منصوری، علی و آرزیتا فریدونی، «تبلور هویت ملی در کتب درسی محتوای کتاب فارسی دوره های ابتدایی»،

فصلنامه مطالعات ملی، س ۱۰، ش ۳۶، صص ۴۶-۲۷. ۱۳۸۸

. میرشاه جعفری، سید ابراهیم جعفری هرنندی، رضاء نصر، احمد رضا. تحلیل محتوا روشی پر کاربرد در مطالعات علوم

اجتماعی، یادگیری ی و انسانی، با تأکید بر تحلیل محتوای کتابهای درسی مجله روش شناسی علوم انسانی شماره

۵۵، صص ۳۳-۵۸

هاشمی، سید ضیاء و قربانعلی زاده، مزده، ()، هویت ملی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ی ابتدایی، مجله مطالعات

ملیشماره، صص ۴۹-۷۲، ۱۳۹۳

یارعلی، جواده شواخی، علیرضاء عربی، فروغ السادات بررسی مهارت های ارتباطی و اجتماعی در کتابهای درسی

تعلیمات اجتماعی دوره ی راهنمایی تحصیلی (تحلیل محتوا). مجله تعلیم و تربیت.

لاتین :

Connely. F. M & clandinin, D. J., "curriculum content." International encyclopedia of curriculum,

pergaman. ۱۹۹۱ ۱۵. Khoy, le Thanh, "Ieducation comparee." Paris, Armand Colin.

Summak, M. Baglibel, M. Samancioglu, M.(۲۱۱۱). Technology readiness of primary school teachers:A case study in Turkey ،Procedia Social and Behavioral Sciences. ۲۶۷۱-۲۶۷۵. (Available online at www.sciencedirect.com).

Taleb, Z. (۲۱۱۲). Information and communication technology skills ranking in secondary school curriculum, International Conference on Education and Educational Psychology (ICEEPSY ۲۱۱۲).

Whitted, S. (۲۱۱۳). Understanding how social and emotional skill deficits contribute to school failure. Preventing School Failure. ۵۵(۱).PP ۱۱-۶. ۴۱. Yalcin, s, a. Kahraman, s.

Yilmaz, z. (۲۱۱۱). Primary school teachers of instructional technologies self-efficacy levels, Procedia - Social and Behavioral Sciences ۲۸.P.۴۹۹.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

Yilmaz, m. (۲۰۱۱). Opinions of Primary School Teachers on Their Students, ICT Skills and Information Technologies Course, Procedia - Social and Behavioral Sciences ۲۸۵۵۱۳- ۵۱۹.